

Brama pełna diaporam. Przykład edukacji muzealnej poprzez sztukę

Edukacja muzealna dzieci

Większość dzieci odwiedza muzea, uczestnicząc w przedszkolnych lub szkolnych wycieczkach. W grupie niemal każdego rozpięta energia, chęć zabawy i działania. Tymczasem przekraczając mury muzeum, mali widzowie zazwyczaj dowiadują się, że obowiązują ich przede wszystkim zakazy: biegania, skakania, krzyczenia, dotykania eksponatów¹. Chcąc postępować zgodnie z narzucenymi „regułami gry”, zwiedzający koncentrują się więc na tym, by zachowywać się prawidłowo. Taka samokontrola wymaga od nich wiele wysiłku, w konsekwencji czego nie zawsze są w stanie przyswajać treści edukacyjne oferowane przez dane muzeum. W aktywności edukacyjnej polskich muzeów można jednak dostrzec pozytywne zmiany, polegające na wypracowaniu nowej jakości dydaktyki dostosowanej do potrzeb i możliwości odbiorcy dziecięcego². W nurt przyjaznej dziecięcemu widzowi edukacji muzealnej wpisują się też działania podejmowane przez Muzeum Historii Miasta Lublina z siedzibą w Bramie Krakowskiej, zarówno inicjowane przez pracowników ośrodka, jak i realizowane we współpracy z zaproszonymi edukatorami-artystami. Przyświeca im idea, aby przygotowując skierowane do dzieci zajęcia muzealne, brać pod uwagę specyfikę funkcjonowania małego odbiorcy, zwłaszcza w sferze poznawczej. Dorobek poznawczej psychologii rozwoju przekonuje, że efektywne nauczanie dzieci może się odbywać między innymi pod warunkiem włączenia treści edukacyjnych w wątek zabawy, stworzenia przyjaznej i wspierającej atmosfery do pracy, a także przez budowanie różnego rodzaju narracji³. O spełnienie tych kryteriów starano się zadbać, realizując w Bramie Krakowskiej projekty edukacyjno-artystyczne, w których wykorzystano niekonwencjonalne narzędzie edukacyjne, jakim

są analogowe rzutniki. Z ich pomocą stworzono analogową diaporamę – obrazową opowieść o historii miasta Lublina.

Działania edukacyjno-artystyczne zrealizowane w Bramie Krakowskiej

W artykule ograniczymy się do opisanego dwóch projektów edukacyjno-artystycznych, zrealizowanych w Muzeum Historii Miasta Lublina: „Diaporamy z Bramy” (październik–listopad 2015 roku, finansowany ze środków programu „Dzielnice Kultury”) oraz „Czy Leszek Czarny miał kolorowe sny?” (wrzesień 2016 roku, finansowany ze środków programu „Bardzo Młoda Kultura: Młodzi Lubią Kulturę”). Pierwszy skierowany był do dzieci przedszkolnych i wczesnoszkolnych, drugi – do uczniów ostatnich klas szkoły podstawowej. Elementem wspólnym obydwu projektów było połączenie lekcji muzealnej z zajęciami artystycznymi. Warsztaty pod nazwą „Czy Leszek Czarny miał kolorowe sny?” adresowane były do dzieci starszych i oferowały ponadto zajęcia z zakresu edukacji medialnej, prowadzone przez badaczkę odbioru tekstów kultury Magdalenę Szubielską⁴. Poprzedzająca warsztaty lekcja muzealna, przygotowana przez pracownika Muzeum Lubelskiego kustosz Małgorzatę Surmacz, polegała na aktywnym zwiedzaniu ekspozycji muzealnej. W czasie oprowadzania uczestnikom spotkania zadawane były pytania i zagadki, a także proponowane zabawy związane z odwiedzanym miejscem (na przykład dzieci, stając ciasno w kręgu, tworzyły mur Bramy Krakowskiej, ochotnik zakładał koronę i wcielał się w rolę Leszka Czarnego). Pod-

¹ W muzeum wszystko wolno, red. A. Kielczewska Warszawa 2016.

² A. Cabała, *Museums in educational activities for children*, [w:] *Zážitková pedagogika – zdroj inspirace v edukační praxi: kolektivní monografie*, red. M. Šauerová, V. Hošek, Praga 2015, s. 104–114.

³ M. Jagodzińska, *Rozwój pamięci w dzieciństwie*, Gdańsk 2003.

⁴ Magdalena Szubielska – doktor, adiunkt w Katedrze Psychologii Eksperymentalnej KUL. Ekspertka w dziedzinie edukacji medialnej – m.in. udział w Festiwalu Młodego Widza Ale Kino. Realizowała projekty badawcze we współpracy z Telewizją Polską SA. Łączy cechy badaczki naukowej, edukatorki, animatorki kultury oraz artystki interdyscyplinarnej. Realizuje autorskie projekty z pogranicza teatru oraz sztuk wizualnych, a także angażuje się w inicjowane przez inne osoby działania artystyczne. Jest pomysłodawczynią, koordynatorką lub prowadzącą zajęcia warsztatowe w wielu projektach artystyczno-edukacyjnych.

Warsztaty z każdą grupą rozpoczynały się od oprowadzania po Muzeum Historii Miasta Lublina. Nie jest łatwo wspiąć się po tych wszystkich schodach, ale ciekawość sprawia, że przedszkolaki zdobywają kolejne piętra, by wysłuchiwać opowieści o dziejach ich rodzinnego miasta. Projekt „Diaporamy z Bramy” realizowany w ramach programu „Dzielnice Kultury”, we współpracy z Warsztatami Kultury w Lublinie. Fot. Bartek Żurawski, 2015 rok

Taka wspinaczka pozwala też stracić nadmiar dziecięcej energii. Potem można już w skupieniu słuchać, jak przygotować pojedynczy obraz do pokazu i jak łączyć zdjęcia, by powstała efektowna całość. I zobaczyć przykładową projekcję o historii Lublina, przygotowaną przez artystę. Projekt „Diaporamy z Bramy” realizowany w ramach programu „Dzielnice Kultury”, we współpracy z Warsztatami Kultury w Lublinie. Fot. Bartek Żurawski, 2015 rok

czas części artystycznej, opracowanej przez artystę wizualnego Radosława Bułtowicza⁵, przedszkolaki i uczniowie zapoznawali się z techniką analogowej diaporamy i pod opieką prowadzącego warsztaty tworzyli własną diaporamę, która opowiadała dzieje Bramy Krakowskiej lub historię Leszka Czarnego. Uczestnicy zajęć opracowywali wizualne narracje, tworząc autorskie kadry, składające się na pokaz diaporamy. Starsi odbiorcy projektu mieli też szansę wypróbowania własnych sił w realizacji pokazu na żywo, z udziałem publiczności.

W tym miejscu warto wyjaśnić, czym jest analogowa diaporama i w jaki sposób się ją tworzy. Jest to, zdaniem pomysłodawcy projektu:

[...] projekcja statycznych obrazów za pomocą przynajmniej dwóch rzutników analogowych – takich, które kiedyś były używane w szkołach i kościołach. Pokazom slajdów musi towarzyszyć ścieżka dźwiękowa. Z dopracowanego połączenia wyświetlanych na ekran obrazów z towarzyszącą muzyką powstaje spektakl plasujący się między filmem a fotografią⁶.

Eksponując dwa pojedyncze kadry, które składają się w jeden obraz, a następnie przesłaniając je kolejno dłonią (w różnym tempie), zmieniając obrazy, przesuując „ramki” w podajniku rzutnika i ponownie odsłaniając zasłonięte fragmenty, tworzymy złudzenie ruchu. Dzięki temu nieruchome obrazy zaczynają przypominać film animowany. Szczególnie fascynujące jest to, że cały proces odbywa się w sposób analogowy, a tajemnica ruchu obrazów tkwi w ruchu dłoni performerera, artysty.

Bazą kadrów diaporam realizowanych w ramach omawianych w tym artykule projektów były archiwalne materiały wizualne zgromadzone w Muzeum Historii Miasta Lublina. Zostały one zreprodukowane cyfrowo, a następnie wydrukowane na przezroczystych foliach w formie pojedynczych kadrów. Dzieci pracowały zarówno na

materiale fotograficznym, dokonując ingerencji artystycznej w kadry (kolorując je, wydrapując rysikami lub dorysowując flamastrami bohaterów i przedmioty, które obrazowały wymyślone przez nich narracje związane z wydarzeniami historycznymi), jak i na pustych, umieszczonych w ramach foliach, wydrapując (w przypadku kadrów naświetlonych, to jest folii zaczerpniętych) lub zamalowując je (w przypadku folii transparentnych) według własnej inwencji.

Ważnym elementem każdego projektu były finałowe, publiczne pokazy przygotowanych diaporam. Miały one charakter tworzonego audiowizualnego działania performatywnego. W przypadku pokazu końcowego (ze starszą grupą) uczestnicy samodzielnie obsługiwali projekcję. Prezentacji publicznej towarzyszyły wielkie emocje. Do udziału w kulminacji warsztatów zaproszono muzyków. W przypadku pokazu finałowego „Diaporam z Bramy” oprawę dźwiękową zapewнили Łukasz „Senior Efebo” Szulc i Sylwia „Lasok” Wójcik. Do realizacji wieńczącej projekt „Czy Leszek Czarny miał kolorowe sny?” na żywo wystąpił Łukasz Szulc z dźwiękowym live actem.

Podsumowanie: próba ewaluacji

Zrealizowane w Muzeum Historii Miasta Lublina projekty edukacyjno-artystyczne, po pierwsze, miały przyczynić się do wzbogacenia wiedzy ich uczestników, zarówno w zakresie lokalnej historii, kompetencji medialnych, jak i kulturowych. Po drugie, realizując idee „patriotyzmu jutra”⁷ poprzez angażujące grupę działania artystyczne, miały uświadomić dzieciom ich tożsamość jako mieszkańców Lublina, a także pomóc w odnalezieniu więzi ze społecznością lokalną i zrozumieniu kontekstu historycznego, w jakim się znajdują. Po trzecie, starano się o poszerzenie grona aktywnych odbiorców kultury o osoby i grupy, które z różnych względów do tej pory nie korzystały z oferty kulturalnej bądź korzystały z niej okazjonalnie. Czy te założenia udało się zrealizować? Co prawda nie prowadzono systematycznej ewaluacji projektów (na przykład w formie ankiet), ale obserwacje reakcji uczestników oraz ich komentarze wskazują na to, że projekty zakończyły się sukcesem.

⁵ Radosław Bułtowicz – artysta wizualny (dyplom PWSFTviT w Łodzi). Pracuje zwłaszcza w przestrzeni pozagaleryjnej – często realizuje oprawy wizualne koncertów i różnorodne działania w przestrzeni miasta. Na co dzień jest nauczycielem fotografii i animatorem, ma duże doświadczenie w pracy z dziećmi i młodzieżą (w Lubelskiej Szkole Sztuki i Projektowania, a także w ramach warsztatów fotograficznych, filmowych, z tworzenia diaporam). Od 2010 roku jest związany z Bramą Krakowską, gdzie poczynając od happeningu pn. *Lublin żąda dostępu do morza* prezentuje swoje prace, m.in. podczas Nocy Kultury, Jarmarku Jagiellońskiego, w ramach projektu „Diaporamy z Bramy”. Od 2016 roku współpracuje z Centrum Edukacji Obywatelskiej.

⁶ R. Bułtowicz, *Uczta wizualna*, [w:] *Przepis na edukację kulturalną*, red. M. Dobiasz, Warszawa 2017 (wydanie online w przygotowaniu).

⁷ „Patriotyzm jutra” to ogólnopolski program grantowy od 2008 roku organizowany przez Muzeum Historii Polski, który służy odkrywaniu, dokumentowaniu i upowszechnianiu wiedzy z zakresu historii Polski oraz wspiera inicjatywy angażujące społeczności w działania poświęcone pielęgnowaniu oraz promowaniu lokalnego dziedzictwa i kultury.

Widoczne było duże zaangażowanie i aktywność dzieci, zarówno podczas zwiedzania muzeum, jak i w czasie warsztatów artystycznych, a publiczny pokaz diaporamy uczestnicy traktowali jako wyróżnienie. Finał prac realizowany w przestrzeni muzeum spowodował, że przedszkolaki i uczniowie skupili się na zadaniu, uważnie śledząc wątki historyczne i przykładając się do wykonania obrazowych elementów diaporamy. W trakcie pokazu na żywo na twarzach dzieci było widać satysfakcję z dobrze wykonanej pracy – choć warto zaznaczyć, że sam proces tworzenia był dla nich równie pasjonujący. Po zakończeniu projektów wiele dzieci pytało, kiedy będą mogły ponownie odwiedzić Bramę Krakowską i wziąć udział w podobnych zajęciach.

Wydaje się, że działania edukacyjno-artystyczne łączące naukę z zabawą i twórczością mają

szansę znaleźć wielu zainteresowanych młodych odbiorców. Dzięki nim dzieci zaczynają postrzegać muzea jako przestrzenie przyjazne, kryjące fascynujące przedmioty i ciekawe historie, miejsca, do których warto wracać i które można odkrywać po wielokroć.

BIBLIOGRAFIA

- Bułtowicz R., *Uczta wizualna*, [w:] *Przepis na edukację kulturalną*, red. M. Dobiasz, Warszawa (w druku).
- Cabała A., *Museums in educational activities for children*, [w:] *Zážitková pedagogika – zdrojinspiratione v edukačnípraxi: kolektivnímonografie*, red. M. Šauerová, V. Hošek, Vysokáškola tělesnévýchovy a sportu PALESTRA, Praga 2015, s. 104–114.
- Jagodzińska M., *Rozwoj pamięci w dzieciństwie*, Gdańsk 2003.
- Kiełczewska A. (red.), *W muzeum wszystko wolno*, Warszawa 2016.